

KOMMENTAR TILL PETER LINDSTRÖM

AV PROFESSOR HANNS VON HOFER

In a rejoinder to a paper (Lindström, 2008, in Swedish) that claims that a 10 percent increase in the number of prisoners in Sweden decreases the number of homicides by 5 percent during the subsequent year, the author shows that this claim is a methodological and conceptual artefact. Using data from Swedish conviction statistics (1981-2006), it is shown that the temporal distribution of the incidence of homicide is identical for perpetrators sentenced to custodial and non-custodial sanctions, respectively. Since the average stay in Swedish prisons is short (ca. 5 months), lasting incapacitative effects are impossible to obtain given the temporal distribution of Swedish homicide events. The author joins the ranks of scholars criticizing the use of regression modelling as a superior research strategy.*

Mina kommentarer begränsas i huvudsak till den viktigaste frågan i Peter Lindströms (PL:s) artikel: "Räddar fler fångar i svenska fängelser liv?" Mot bakgrund av olika regressionsskattningar drar PL slutsatsen att en tioprocentig ökning av fångpopulationen i Sverige minskar det dödliga våldet efterföljande år med 5 procent. Skulle det vara så, bör alla kriminalpolitiker spetsa öronen. Å ena sidan är det en första rangens uppgift för staten att förebygga ond bråd död, å andra sidan skulle det äntligen kunna ges viss vetenskaplig legitimitet åt bruket av fängelsestraffet.

Är det inte egentligen en självklarhet att fängelsestraffet förhindrar brott? Den som sitter inspärrad kan väl inte begå några brott ute i samhället. PL beskriver åskådligt svårigheterna med att kunna påvisa inkapaciteringseffekter i praktiken. Det är också skälet varför det finns olika uppfattningar i frågan.

PL inleder helt riktigt med att regressionsskattningar kan visa graden av samvariation mellan två eller fler variabler; däremot kan de inte visa om samvariationen är kausal, dvs. om variabel X framkallar variationen eller delar av variationen i variabel Y. Detta måste göras troligt på annat sätt. Vedertagna metoder är experiment eller quasi-experiment (Shadish, Cook & Campbell, 2002). Eftersom experiment inte är möjliga här och PL heller inte lagt upp sin studie i quasi-experimentell form (som s.k. *interrupted time-series analysis*), kvarstår bara möjligheten att *resonera* om funna samband kan ges kausal innebörd. PL för ingen explicit diskussion kring detta. Men den är central för tolkningen av hans resultat.

Kausalitet förutsätter bland annat att X (medelbeläggningsvariationer) och Y (dödligt våld respektive bostadsinbrott) samvarierar. Betrakta resultatsammansättningen i Tablå 1.

* Title in English: *Comment on the Peter Lindström Paper*. Original in Swedish.

Tablå 1. Peter Lindströms regressionskattningar avseende Norden

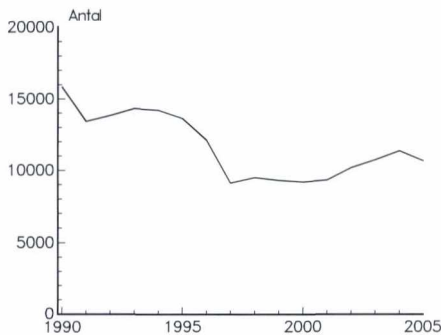
Region	Period	Effekt	Signifikansnivå	Bättre än slumpen?
<i>Dödligt våld</i>				
Norden	1990-2005	-.5	.04	ja
Sverige	1950-2005	-.5	.08	gränsfall
Finland	dito	-.3	..	nej
Norge	dito	-.3	..	nej
<i>Bostadsinbrott</i>				
Sverige	1975-1990	-.5	.03	ja*
Sverige	1994-2007	-.3	.08	gränsfall

*) von Hofer (1993) rapporterar utifrån samma data ett *noll*samband för perioden 1965-1983.

Visserligen räknade PL fram negativa korrelationer, men resultaten är i ett flertal fall inte bättre än slumpen. Speciellt besvärande är att det förväntade sambandet inte uppträder i Finland och Norge i stödanalysen 1950-2005. Av god forskning får man kräva att resultaten går att replikera. Det saknas också en förklaring varför Danmark inte finns med i stödanalysen och varför åren 1991-1993 exkluderats från analysen av bostadsinbrotten.

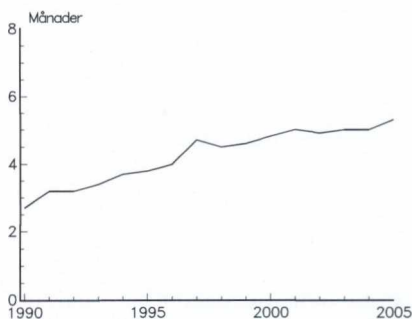
Låt oss gå vidare med att diskutera en viktigare aspekt, nämligen frågan på vilket sätt X skulle kunna fungera som effektvariabel. PL bygger sina beräkningar på variationer i medelbeläggningen. Medelbeläggning är ett sammanfattande mått på hur många personer som tas in i fängelse och hur länge de intagna stannar kvar (vistelsetid). Inkapaciterande effekter kan alltså uppstå på två sätt: a) genom att fler tas in i anstalt och/eller b) genom att vistelsetiderna förlängs. Av svensk kriminalvårdsstatistik framgår att fler intagningar inte kan vara förklaringen, eftersom antalet intagna minskat påtagligt under huvudundersökningsperioden 1990-2005.

Figur 1. Personer dömda till fängelse som intagits i anstalt, 1990-2005

Däremot har medelbeläggningen ökat, vilket innebär att vistelsetiderna måste ha blivit längre. *Figur 2* visar att vistelsetiderna fördubblats under perioden från uppskattningsvis 2,7 till 5,3 månader. Hela ökningen är dock inte reell, eftersom antalet personer med mycket korta strafftider (t.ex. avseende grovt rattfylleri) minskade under perioden, vilket ”per automatik” höjer den genomsnittliga vistelsetiden för resten av fångarna.¹ Men från lagföringsstatistiken vet vi, att den utdömda strafftidsvolymen har ökat (från totalt ca 94 000 månader 1990 till drygt 133 000 månader 2005) samt att villkorlig frigivning delvis blev senarelagd.

Figur 2. Beräknad genomsnittlig vistelsetid (i månader), 1990-2005.

Inkapaciteringsresonemanget förutsätter nu att minskningen av mord och dråp kan – åtminstone delvis – tillskrivas den grupp fångar som genomsnittligt suttit några månader längre på anstalt. Med hjälp av lagföringsstatistiken ska jag pröva om det kan förhålla sig på det viset genom att undersöka *när* det dödliga våldet inträffar efter frigivningen.²

Olyckligtvis särskiljer svensk lagföringsstatistik inte fullbordade brott från försöksbrott. I brist på bättre data är vi därför tvingade att utgå ifrån att fullbordade brott och försöksbrott uppvisar likartade tidsmässiga fördelningar som det dödliga våldet enligt dödsorsaksstatistiken. Beskrivningen avser 2006; nyare statistik finns inte tillgänglig i skrivande stund.

Tabell 1. Tid mellan senaste lagföringsdatum/frigivningsdatum och brottsdatum för mord/dråp (inkl. försök), 2006. Månader.

	0-3	4-6	7-12	13-18	19-24	25-36	37-48	49-	Totalt
Debut	28
Ej fängelse	4	5	6	5	4	4	1	18	47
Fängelse	2	6	4	4	1	4	1	17	39

Not. Frigivningsdatum har beräknats som lagföringsdatum + utdömd fängelsestid.³

År 2006 lagfördes totalt 114 mord eller dråp (inkl. försök)⁴ i tingsrätterna⁵ som hade inträffat detta år. En klar majoritet av dessa fall var *inte* knutna till personer som direkt innan dådet hade avtjänat ett fängelsestraff: 25 procent var helt okända för rättsväsendet ("Debut"), medan 41 procent ("Ej fängelse") hade dömts till böter eller någon annan icke-frihetsberövande påföljd i den lagföring som föregick det dödliga våldet. Bland de 39 personer som dömts till fängelse märks att det dödliga våldet inträffade i majoriteten av fallen långt *efter* frigivningen.⁶ Två personer begick det dödliga våldet inom 3 månader och ytterligare 6 personer inom 6 månader efter frigivningen. Det är denna grupp som är intressant för inkapaciteringsresonemang, eftersom den genomsnittliga vistelsetiden i svenska fängelser uppgår till mellan 5 och 6 månader och vistelsetiden ökade med 2-3 månader under undersökningsperioden.

Den avgörande frågan är nu om förlängningar av vistelsetiden på genomsnittligt några månader kan rädda liv genom att några fall av dödligt våld förhindras. Svaret finns i tabellen ovan och svaret är tydligen negativt. Av tabellen framgår nämligen att det inte föreligger några relevanta tidsmässiga skillnader mellan frihetsberövande och icke-frihetsberövande påföljder när det gäller tidpunkten för det dödliga våldet. Efter 3, 6 resp. 12 månader har i princip lika många begått ett dödligt våldsbrott oavsett om personerna varit inspärrade eller inte. Detta måste rimligtvis innebära att eventuella inkapaciteringseffekter "tar ut" varandra på det hela taget.

Nu kan man invända att statistiken för 2006 kanske är ett undantag och att fler årgångar behöver undersökas. Betraktar man därför de senaste 25 åren (1981-2005) är utfallet emellertid snarlikt när det gäller den tidsmässiga fördelningen.

Tabell 2. Tid mellan senaste lagföringsdatum/frigivningsdatum och brottsdatum för mord/dråp (inkl. försök), 1981-2005. Månader.

	0-3	4-6	7-12	13-18	19-24	25-36	37-48	49-	Totalt
Debut	-	-	-	-	-	-	-	-	758
Ej fängelse	130	90	167	108	86	110	70	327	1 088
Fängelse	152	79	119	91	64	95	63	319	982

Not. Frigivningsdatum har beräknats som lagföringsdatum + utdömd fängelsestid.⁷

Kan då utfallet ges en rimlig kriminologisk tolkning? Jag skulle kunna tänka mig följande resonemang. Inkapaciteringshypotesen förlägger orsaken till att det dödliga våldet inträffar uteslutande i gärningspersonen och antar att inkapacitering av personen "raderar ut" händelsen. Ett alternativt synsätt skulle kunna vara att det dödliga våldet bör ses som ett samspel mellan person *och* situation (Skog, 2006). Mord och dråp är ofta resultat av kaotiska händelseförlopp (Polk, 1994). Kris-

situationer som kan sluta i mord eller dråp finns ständigt potentiellt närvarande, oberoende av om riskpersonerna döms till fängelse eller frivård. Det dödliga våldet inträffar när riskpersoner agerar i sådana krissituationer och detta kommer att ske – *förr eller senare* – enligt den tidsmässiga fördelning som framgår av tabellerna ovan. Därför kan det inte bli tal om några *varaktiga* inkapaciteringseffekter genom att fler personer döms till några månaders fängelse respektive fler frigges några månader senare. Resonemanget avser naturligtvis bara gruppnivån, inte individnivån. Slutsats: Medelbeläggningsvariationer kan i föreliggande fall inte fungera som effektvariabel.

Med rätt betonar PL att resultaten inom inkapaciteringsforskningen i hög grad är metodberoende, vilket inte direkt höjer förtroendet för denna forskning. Förhoppningsvis har jag kunnat visa att det därutöver finns konceptuella problem. I fråga om metodberoendet rekommenderas läsaren en lättillgänglig artikel av Goertzel (2004) för en åskådlig diskussion av problem med regressionsmodeller när det gäller en annan brinnande fråga om liv och död: dödsstraffet. För övrigt finns sedan en tid mer principiella varningar utfärdade för bruket av regressionsmodeller (t.ex. Freedman, 1991; Breiman, 2001). Därför kan det vara en felsyn att tro, som PL, att exempelvis ekonometriska analysmetoder ”ger ett bättre beslutsunderlag om fängelsestraffets inverkan på brottsligheten”.

Referenser

- Breiman, L. (2001). *“Statistical Modeling: The Two Cultures”*. *Statistical Science*, 16:199-215. <http://www.cis.upenn.edu/group/datamining/ReadingGroup/papers/breiman2001.pdf> (2008-04-25)
- Freedman, D.A. (1991). *“Statistical models and shoe leather”*. *Sociological Methodology*, 21:291-313. <http://www.jstor.org/stable/view/270939?seq=1> (2008-04-25)
- Goertzel, T. (2004). *“Capital Punishment and Homicide. Sociological Realities and Econometric Illusions”*. *Skeptical Enquirer Magazine*, July 2004. <http://www.csicop.org/si/2004-07/capital-punishment.html> (2008-04-25)
- von Hofer, H. (1993). *Fängelset. Uppkomst – avskräckning – inkapacitering. Tre kriminologiska studier*. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
- Polk, K. (1994). *When men kill: Scenarios of masculine violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shadish, W.R., Cook, T.D. & Campbell, D.T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston: Houghton Mifflin.
- Skog, O.-J. (2006). *Skam og skade. Noen avvikssosiologiske temaer*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Noter:

- ¹ Den genomsnittliga vistelsetiden (i månader) beräknas allmänt med formeln:
Vistelsetid = Medelbeläggning/Intagningar*12.
- ² Ett stort tack till Ulf Thorsson vid SCB som tagit fram dataunderlaget.
- ³ Fyra (4) fall har exkluderats då den beräknade tiden blev negativ. Dessa fall kan avse domar som blev ändrade i hovrätten; där brottet inträffade innan verkställigheten påbörjade; eller under permission; eller efter villkorlig frigivning.
- ⁴ För läsbarhetens skull kommer hänvisningen till försöksbrott i fortsättningen inte att upprepas.
- ⁵ Enligt gällande statistikföringsregler behöver tingsrättsdomen inte ha vunnit laga kraft.
- ⁶ Det har inte kunnat tas hänsyn till eventuell villkorlig frigivning.
- ⁷ 175 fall har exkluderats då den beräknade tiden blev negativ. Se not 3.

Hanns von Hofer

Hanns.Hofer@criminology.su.se